

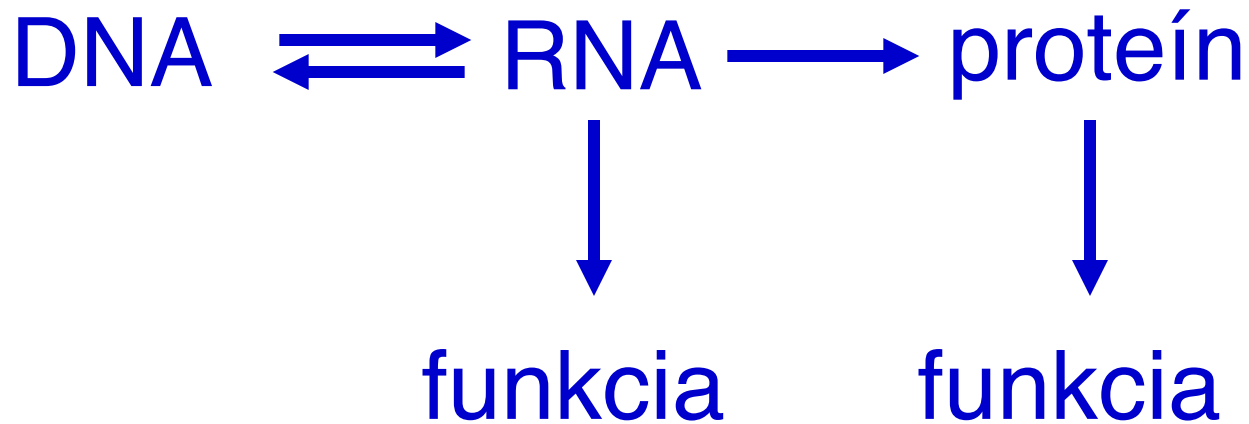
Bunková signalizácia

28.11.2019; Ľ. Tomáška, Katedra genetiky

Campbell, N.A., Reece, J.B. (2006). Biologie.
Computer press a.s., str. 197-214.

<http://www.biocenter.sk/lt.html>
linka „Teaching“

Centrálne dogma molekulárnej biológie hovorí o smere prenosu genetickej informácie

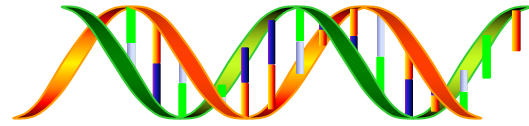

Ako je genetická informácia interpretovaná bunkami závisí aj od toho, akým signálom sú vystavené.

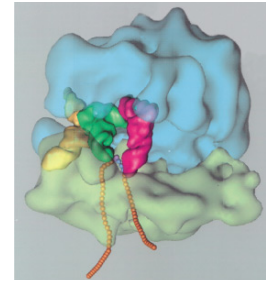
Metaforou centrálnej dogmy je dekodovanie digitálneho záznamu

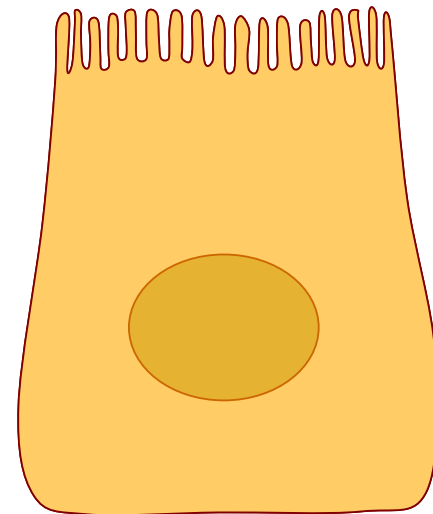
Kódovaná
inštrukcia

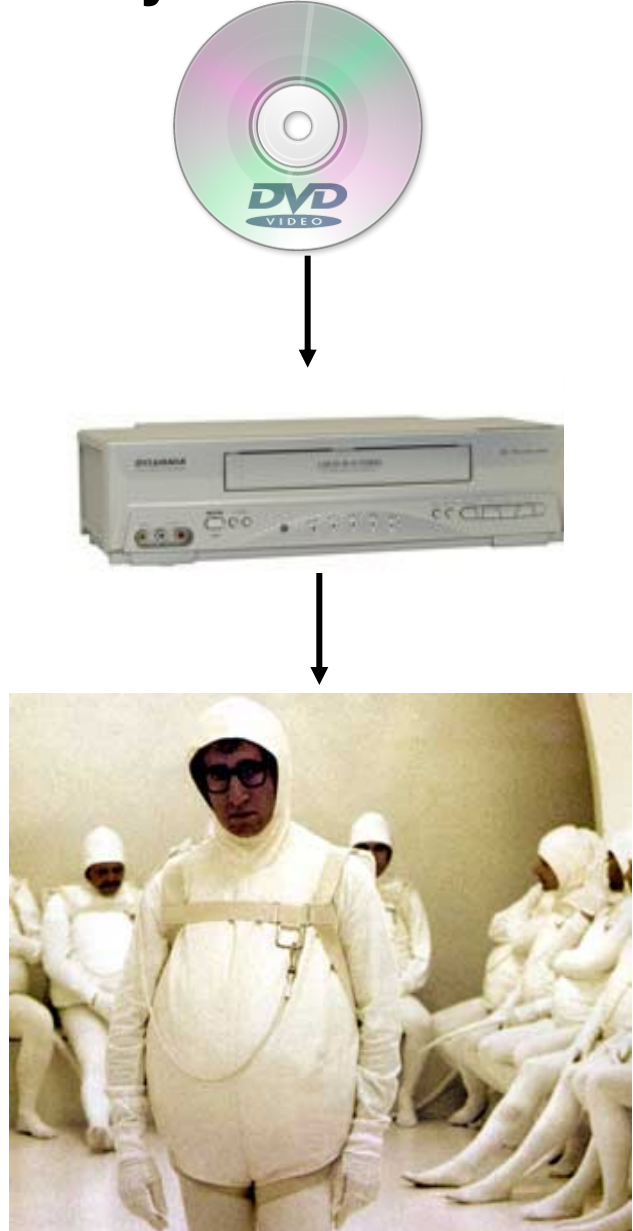
Dekodér

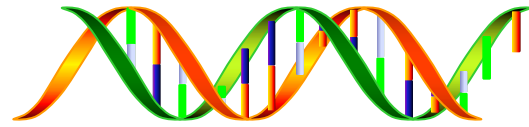
Interpretácia

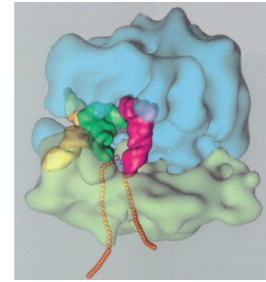
Táto metafora však nedokáže vysvetliť „viacvýznamovosť“ genetickej informácie

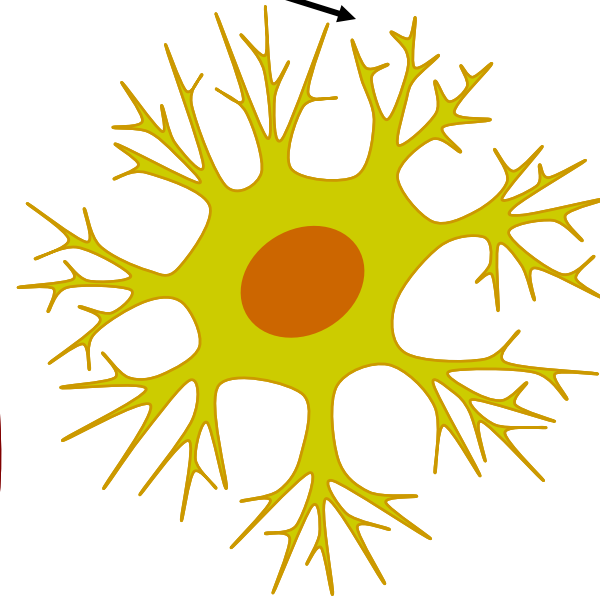
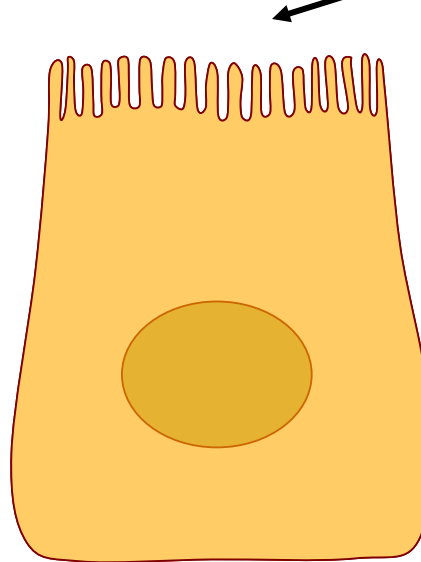
Kódovaná
inštrukcia

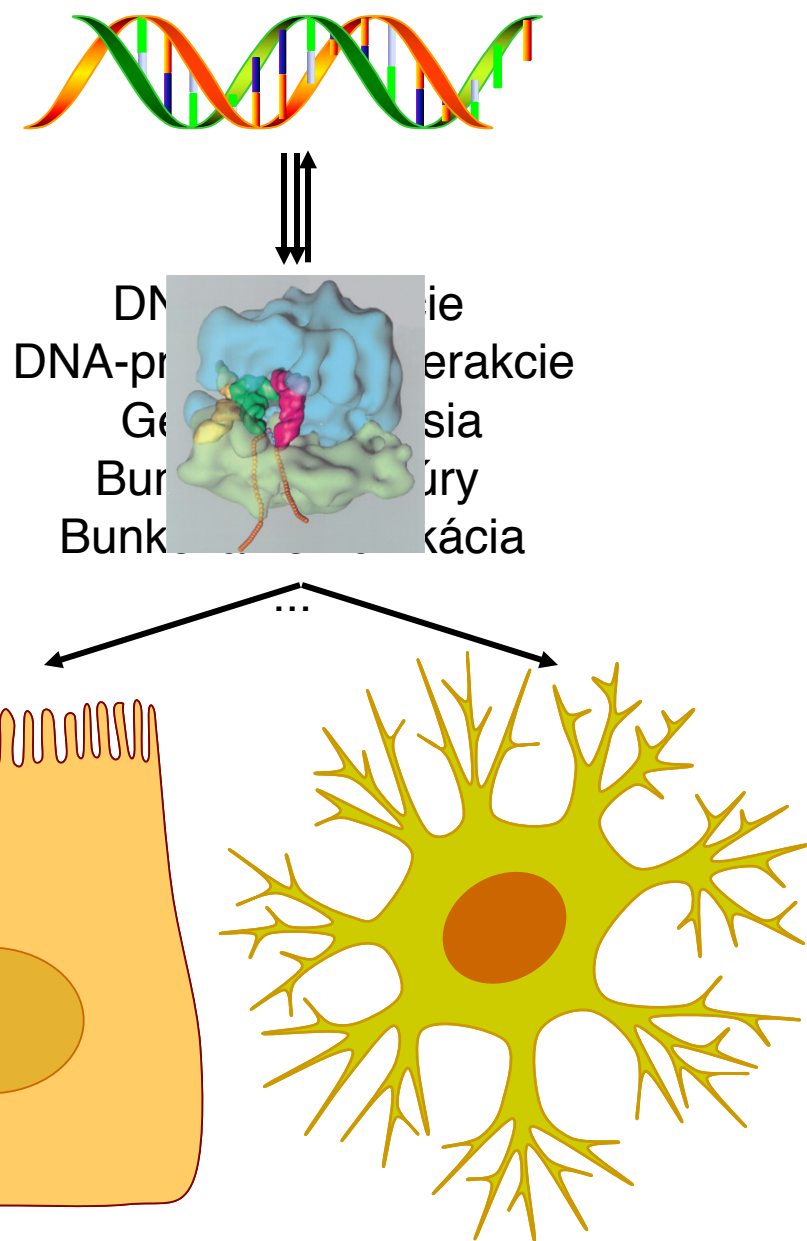
Dekodér

Interpretácia

Interpretácia kódovanej inštrukcie je závislá od kontextu

Bunky sú pod neustálym vplyvom rôznych signálov

Zdrojom týchto signálov je často vonkajšie prostredie

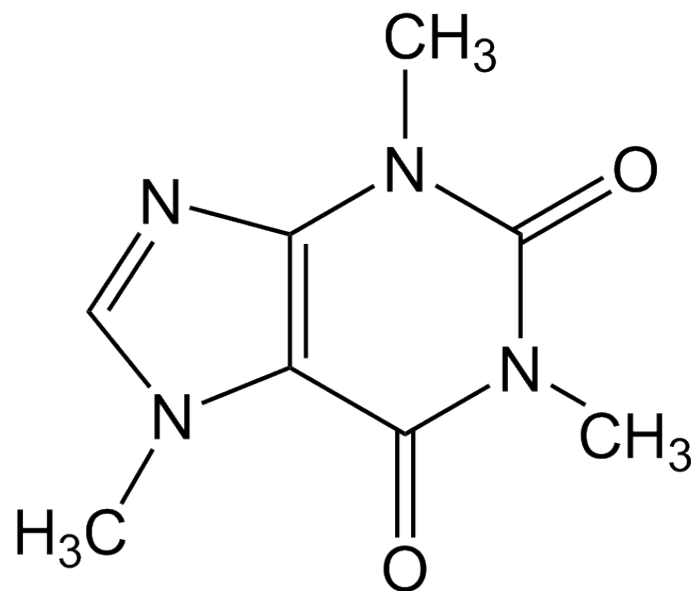

Zdrojom týchto signálov je často vonkajšie prostredie

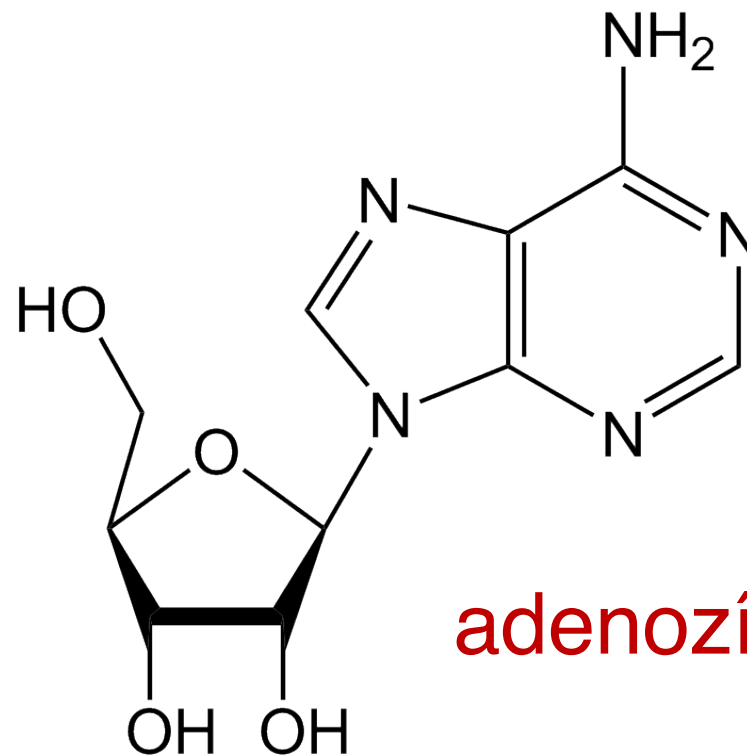
Káva	180 mg / pohár
Čaj	90 mg / pohár
Kola	50 mg / pohár
Čokoláda	20 mg / pohár

Signály z vonkajšieho prostredia často imitujú
dôležité chemikálie produkované našimi bunkami

kofeín

adenozín

Bunkové signály sú esenciálnym nástrojom pri rozhodovaní buniek o ich ďalšom osude

Vonkajšie faktory:

Živiny
Rastové faktory
Teplota
...

Delenie

Kľudové štádium

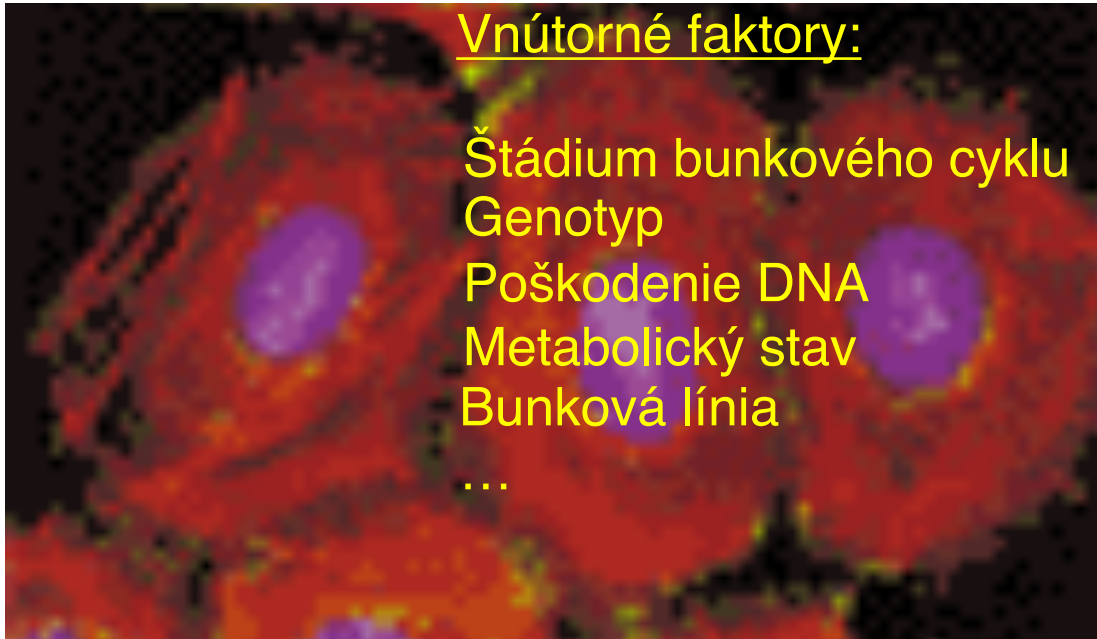
Vnútorne faktory:

Štádium bunkového cyklu
Genotyp
Poškodenie DNA
Metabolický stav
Bunková línia
...

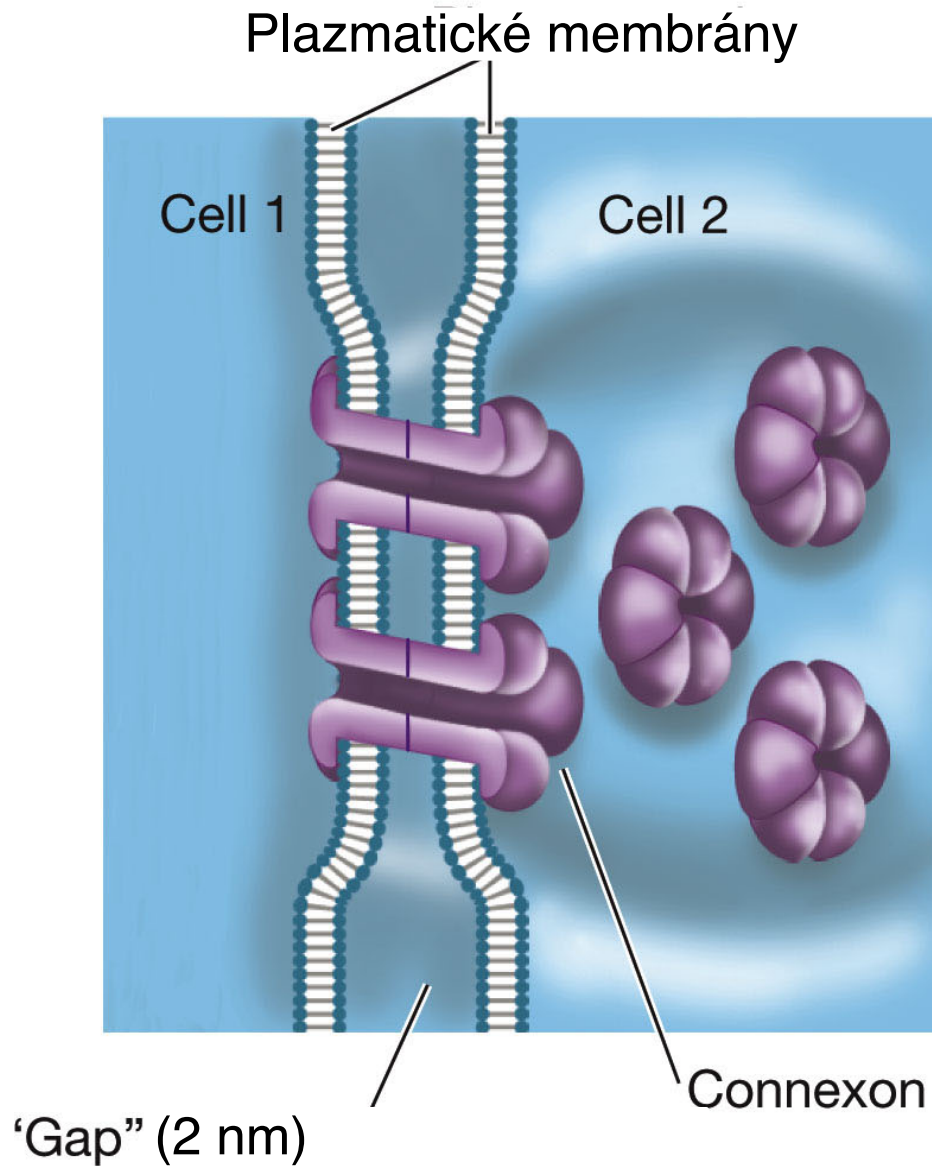
Diferenciácia

Starnutie

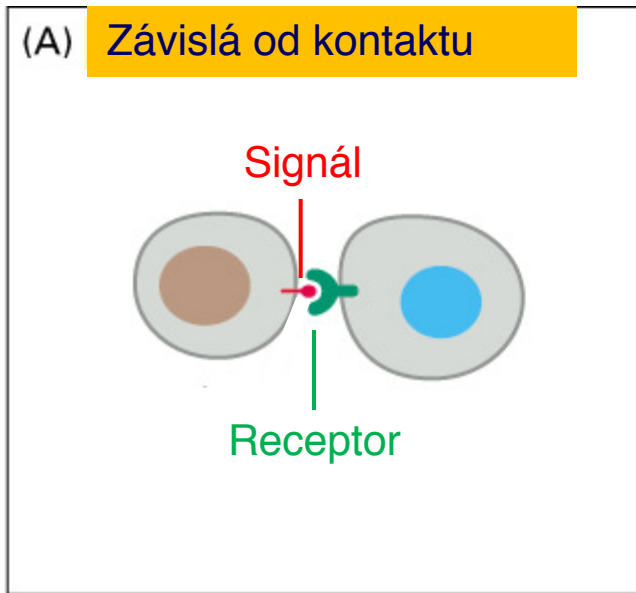
Apoptóza

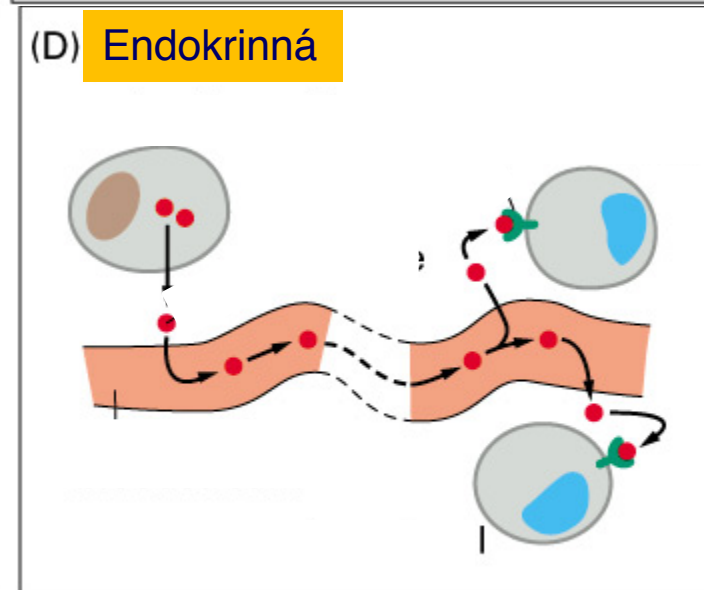
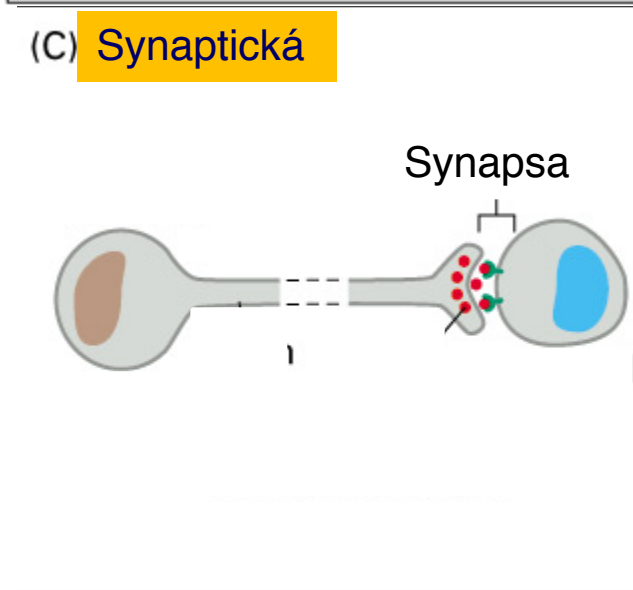
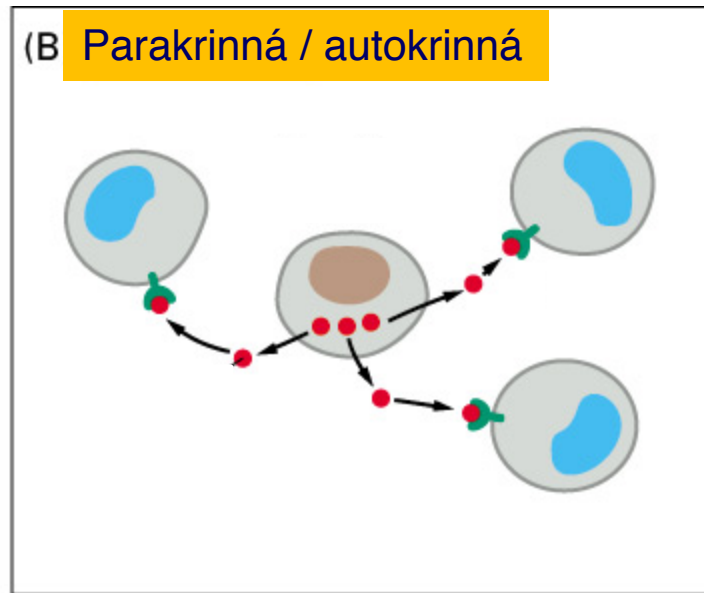
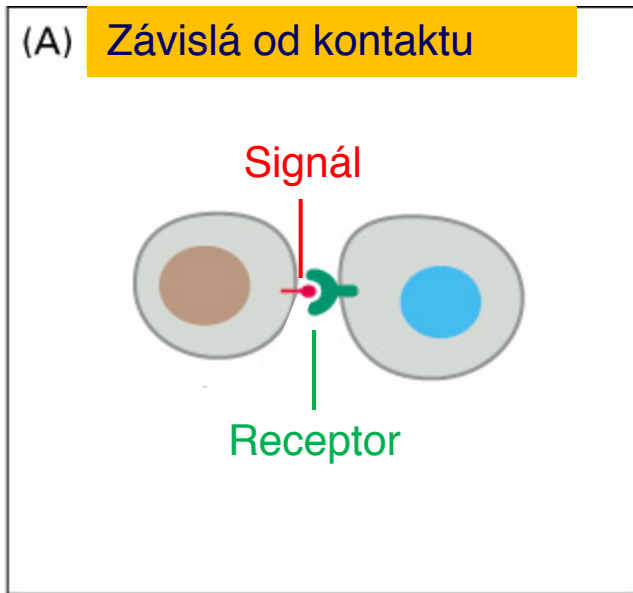
Gap junctions zabezpečujú priamu komunikáciu medzi bunkami

Existujú viaceré formy medzibunkovej signalizácie

Existujú viaceré formy komunikácie medzi bunkami

Formy bunkovej komunikácie je možné prirovnať k nasledovným formám komunikácie medzi ľuďmi:

- Telefonická konverzácia
- Rozprávanie s ľuďmi na recepcii
- Vyhlásenie v rozhlase
- Rozprávanie samého (samej) so sebou

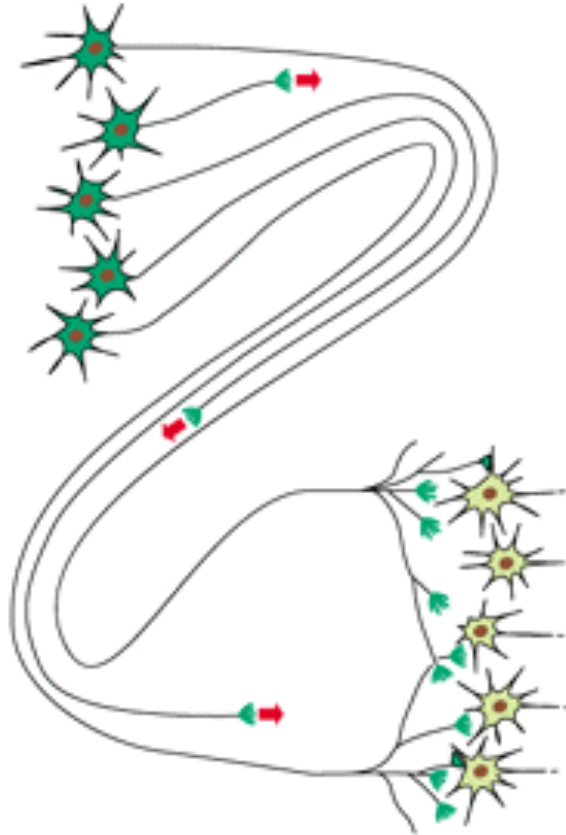
SYNAPTICKÁ
PARAKRINNÁ
ENDOKRINNÁ
AUTOKRINNÁ

Mnohobunkové telá produkujú veľký počet ligandov, ktoré prostredníctvom väzby na receptor špecificky ovplyvňujú cieľové bunky

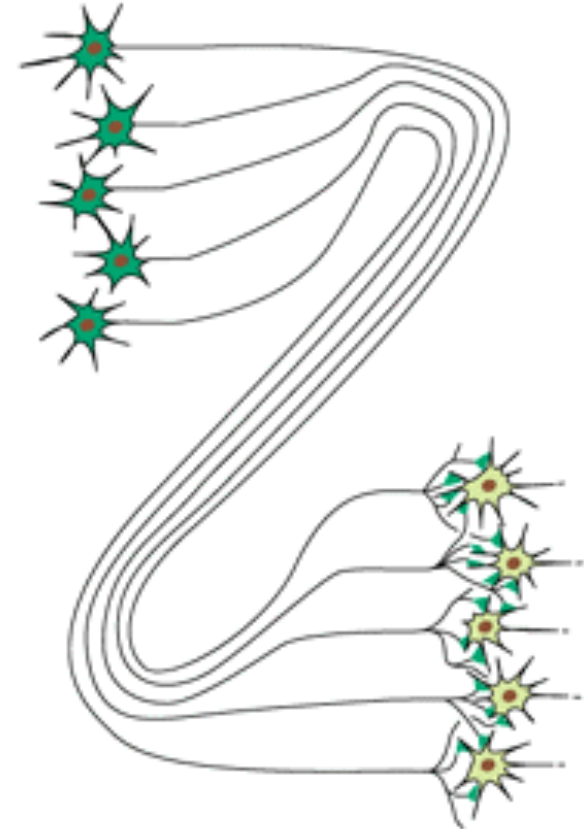
Tvorba neurónov

Rast axónov a dendritov

Tvorba synáps

Aká je chemická povaha signálu indukujúceho rast neurónov?

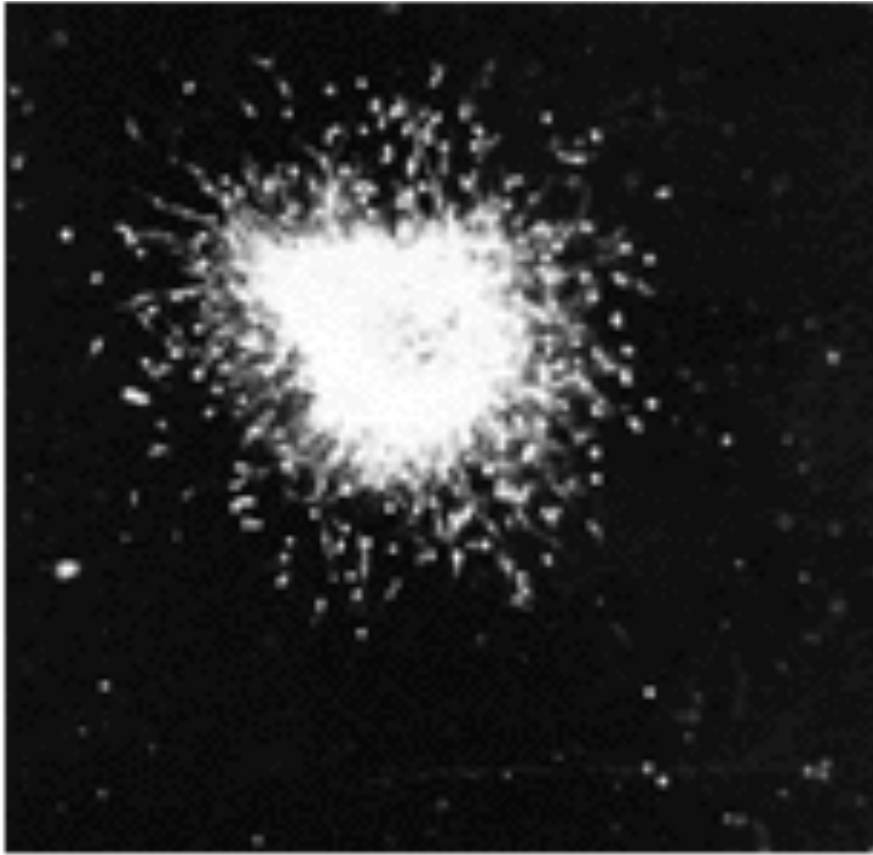

Rita Levi-Montalcini (1909-2012)

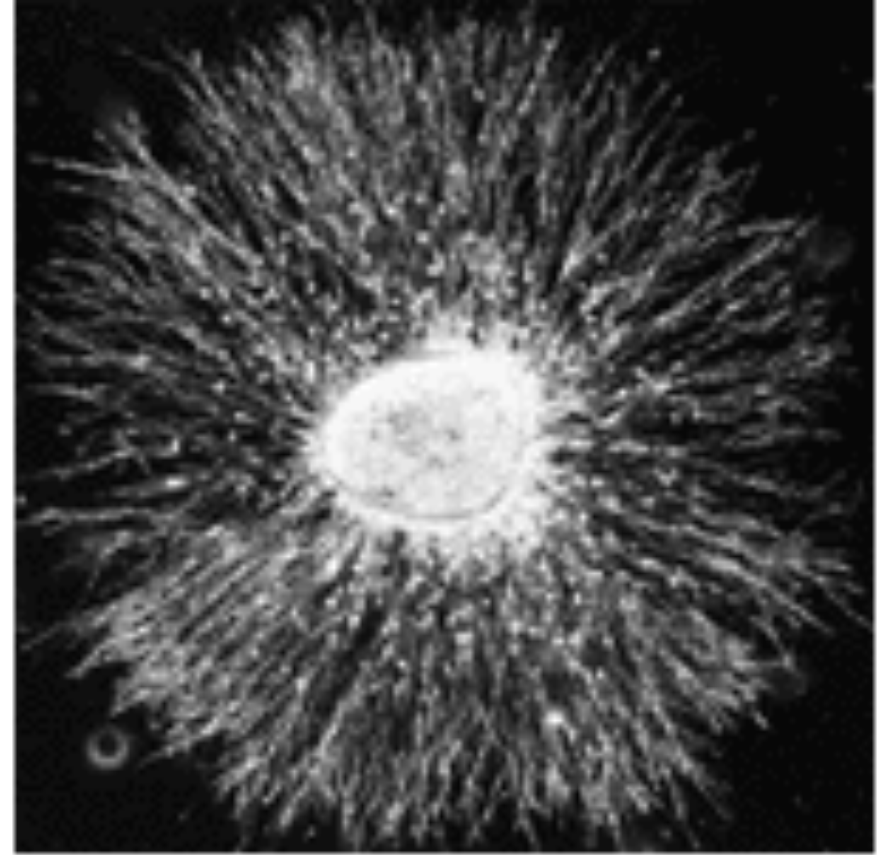

Paola Levi-Montalcini (1909-2000)

Chemický signál stimuluje rast neurónov

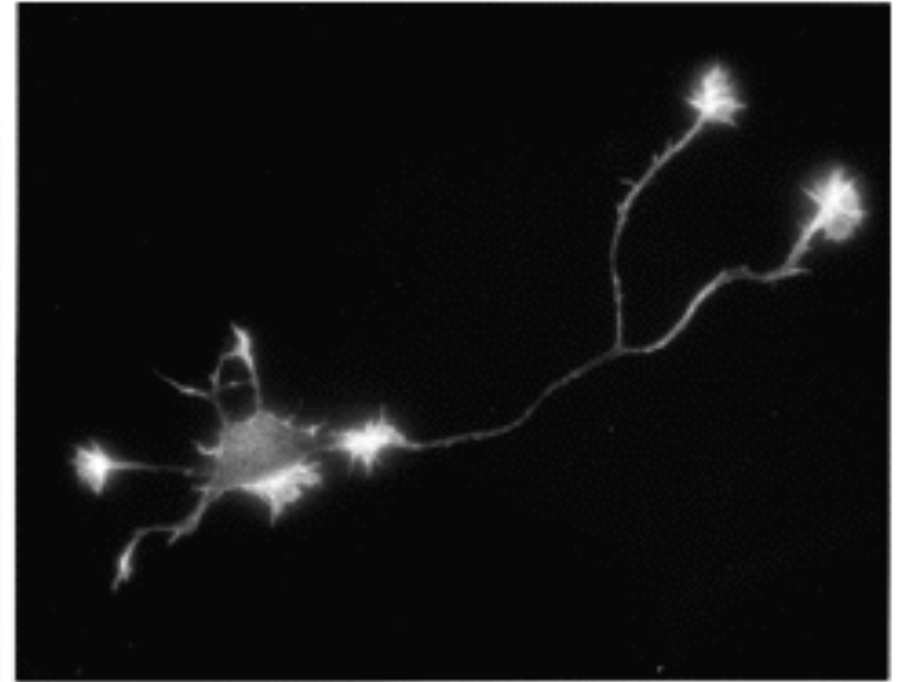
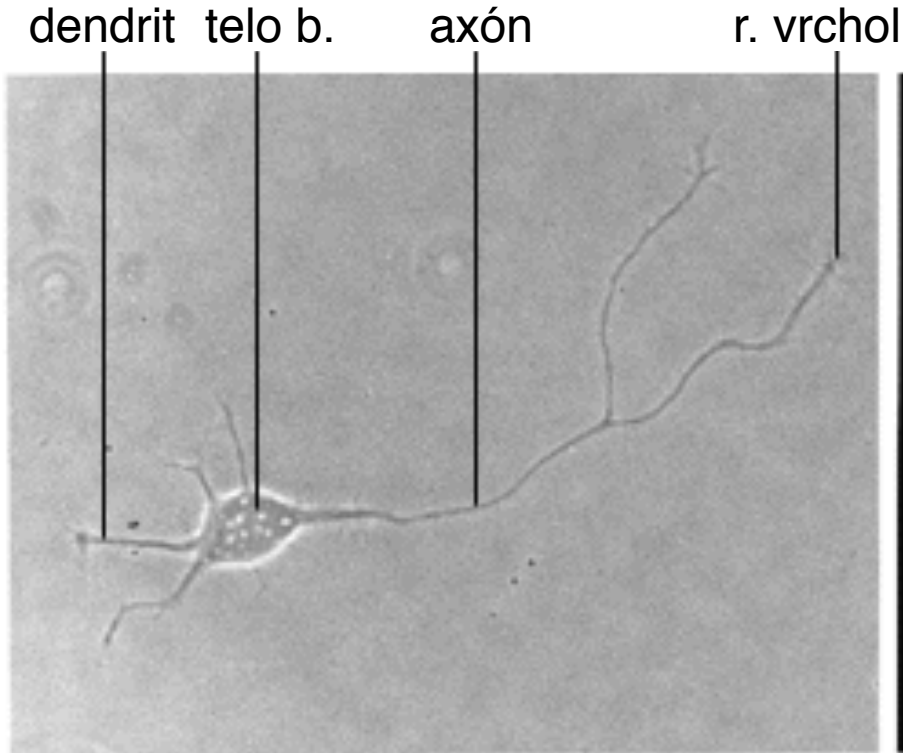

Kontrola

+signál

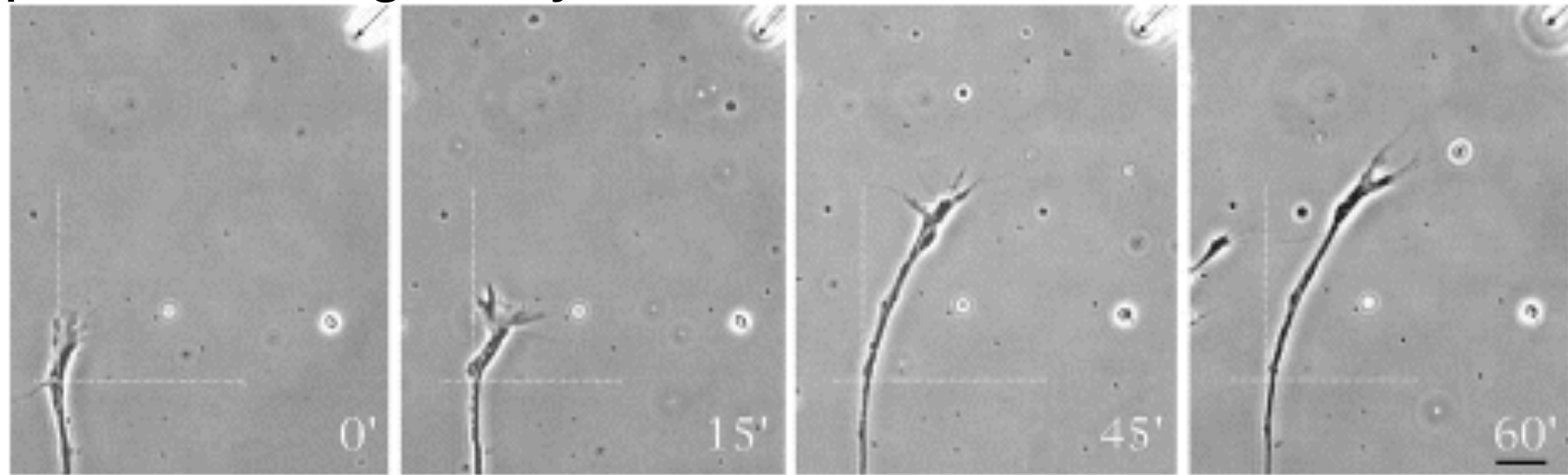
Rastové faktory sa podieľajú na navigácii neurónov počas neurogenézy

Fluorescenčne zafarbený aktín 10 μ m

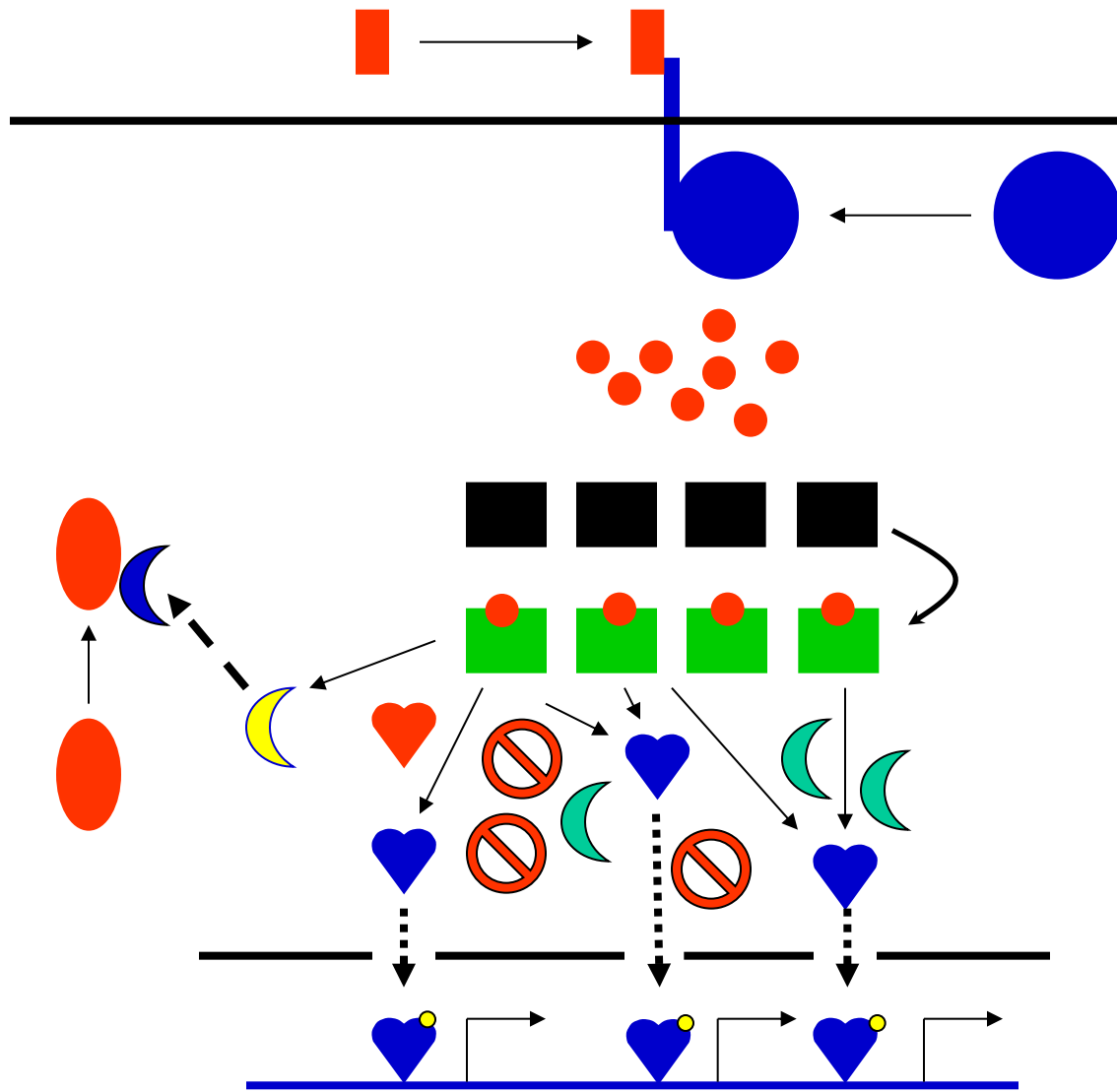

Rastové faktory sa podieľajú na navigácii neurónov počas neurogenézy

CHEMOATRAKCIA

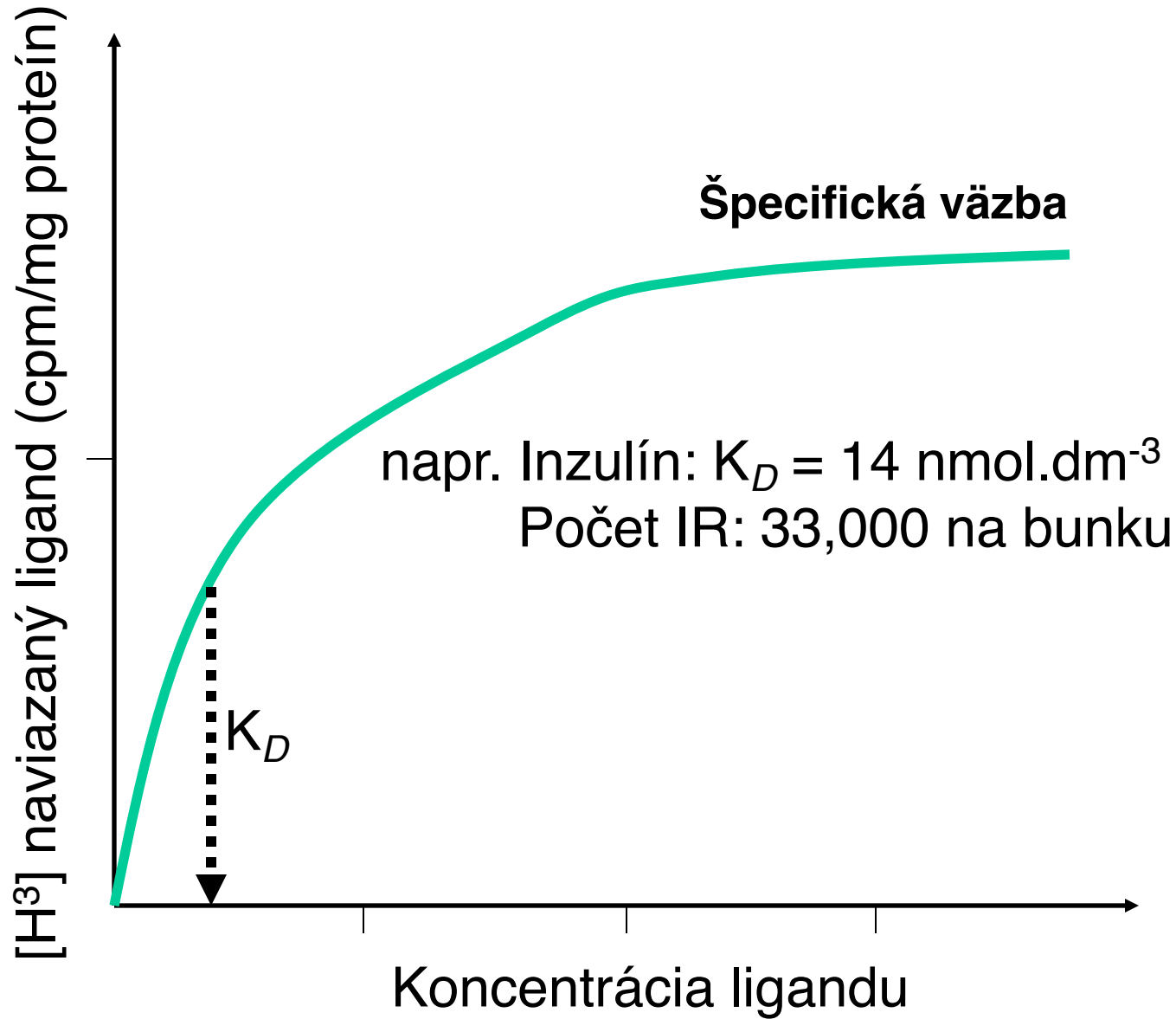
Bunkové signálne dráhy majú niektoré univerzálne vlastnosti

Ligand (prvý posol)
Receptor
Efektor
Druhý posol
Signálny prenášač

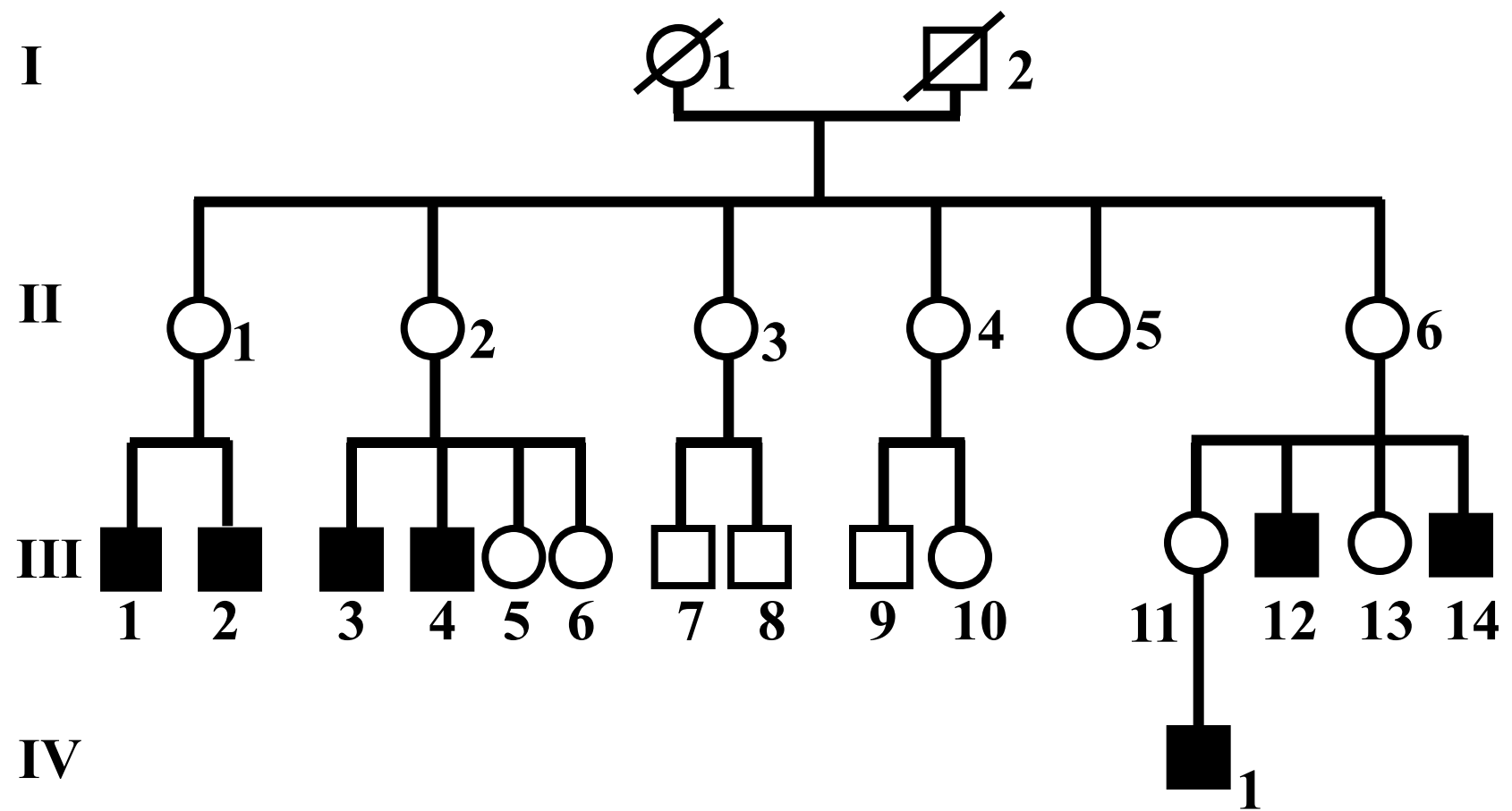
Špecificita
Jednoduchosť
Kaskádový charakter
Amplifikácia ($1 \rightarrow 10^8$)
Robustnosť
Sieťovanie

Afinitu interakcie ligand-receptor vyjadruje K_D

Zmeny v kinetických parametroch väzby ligandu na receptor môžu mať závažné fyziologické následky:

Kennedyho choroba (spinálna a bulbulárna svalová atrofia)

Zmeny v kinetických parametroch väzby ligandu na receptor môžu mať závažné fyziologické následky:

Kennedyho choroba (spinálna a bulbulárna svalová atrofia)

$$K_D \text{ (normál)} = 0.19 \pm 0.06 \text{ nmol.dm}^{-3}$$

$$K_D \text{ (pacient)} = 0.34 \pm 0.17 \text{ nmol.dm}^{-3}$$

Poznanie kinetických parametrov väzby ligandu na receptor sú dôležité pre vývin dôležitých farmakologických látok

Ligand – agonista- antagonist
adrenalin – isoproterenol - alprenolol

K_D / odpoveď:

Adrenalin: 5×10^{-6} M / $\uparrow$ cAMP

Isoproterenol: 0.4×10^{-6} M / $\uparrow$ cAMP

Alprenolol: 0.0034×10^{-6} M / --- cAMP

Väzba ligandu na receptor indukuje v bunke sériu reakcií

Jednou z týchto reakcií je produkcia nízkomolekulových látok, tzv. druhých poslov

EXPERIMENT

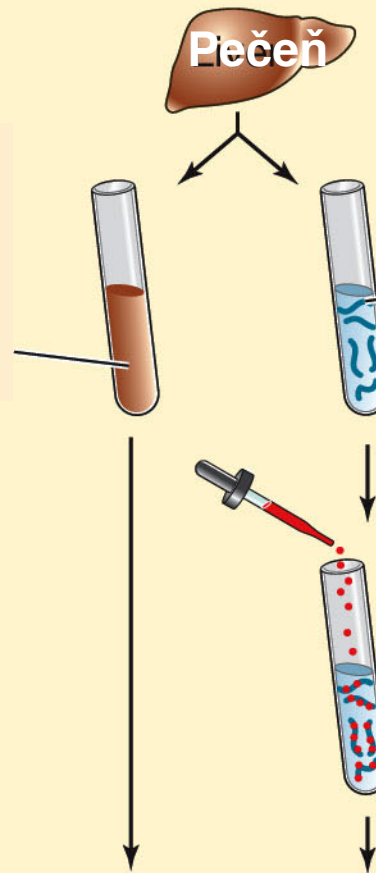
HYPOTÉZA: Nízkomolekulové látky rozpustné v cytoplazme participujú na prenose bunkového signálu

METÓDA

Cytoplazma obsahuje neaktívny efektorový enzým

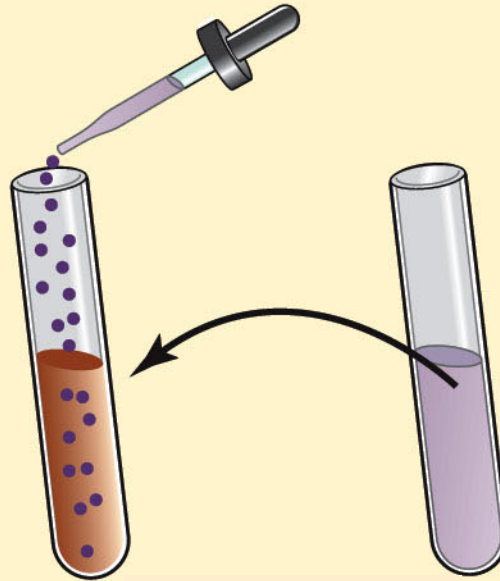
Pečeň

Membrány obsahujú receptor

Jednou z týchto reakcií je produkcia nízkomolekulových látok, tzv. druhých poslov

EXPERIMENT

VÝSLEDOK

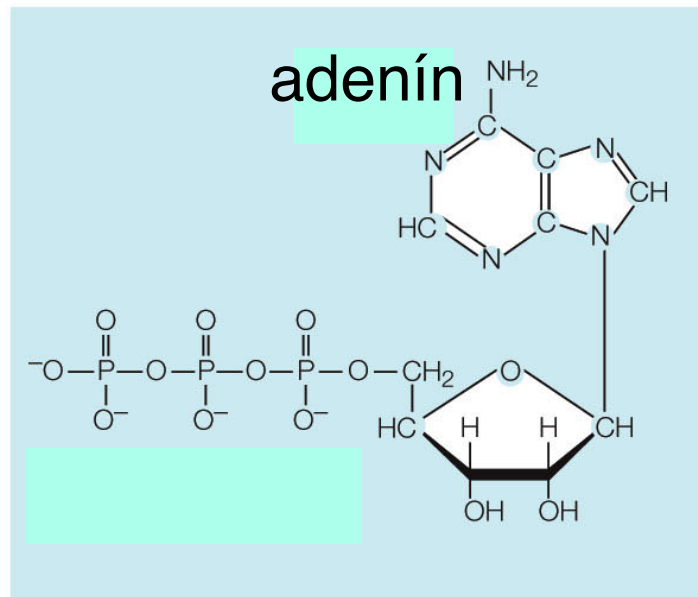
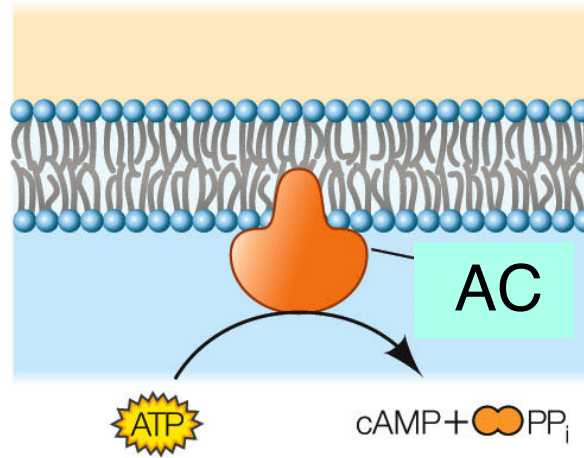
, Aktívny efektorový enzým je prítomný v cytoplazme ,

ZÁVER: Rozpustná nízkomolekulová látka (druhý posol) je produkovaný v bunkách ošetrovaných hormónom a aktivuje efektorové enzýmy v cytoplazme

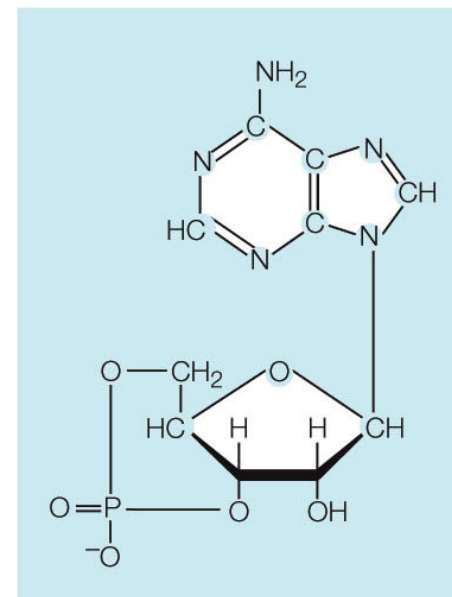
Cyklický adenosín monofosfát (cAMP)

Je typickým příkladem druhého posla

AC-adenylyl cykláza

ATP

Cyclic AMP (cAMP)

Ďalším typom reakcií spúšťaných v bunkových signálnych dráhach sú rôzne typy **reverzibilných** modifikácií proteínov

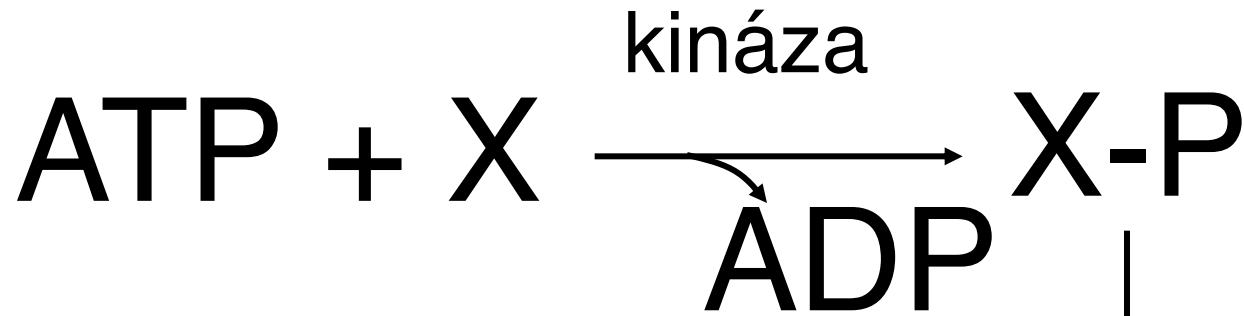
Fosforylácia ($-\text{PO}_4^{-3}$)

Metylácia ($-\text{CH}_3$)

Acetylácia ($-\text{COO}^-$)

...

Fosforylácia je katalyzovaná enzýmami nazývanými **kinázy**

X:

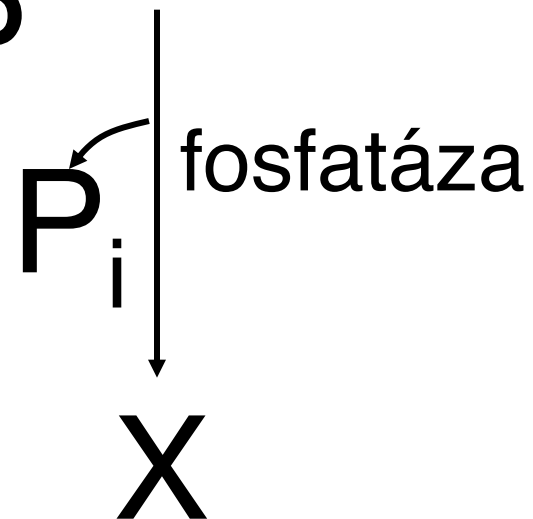
Cukry

Polynukleotidy

Inozitolový kruh u fosfolipidov

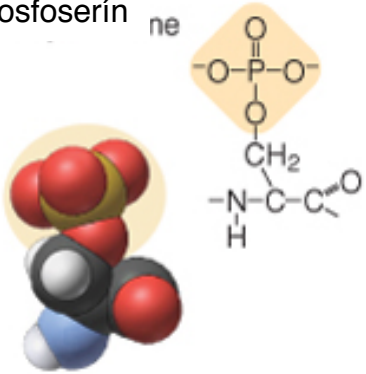
Ser, Thr, Tyr, His, Arg

zvyšky na proteínoch

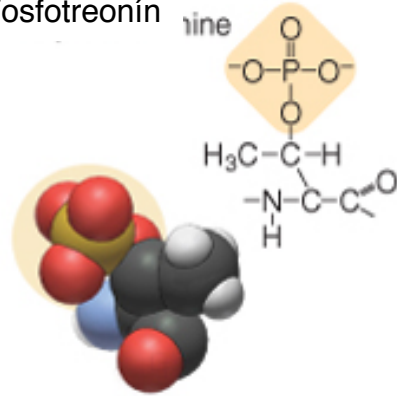

Najčastejšie sa vyskytujúce fosfo-aminokyseliny

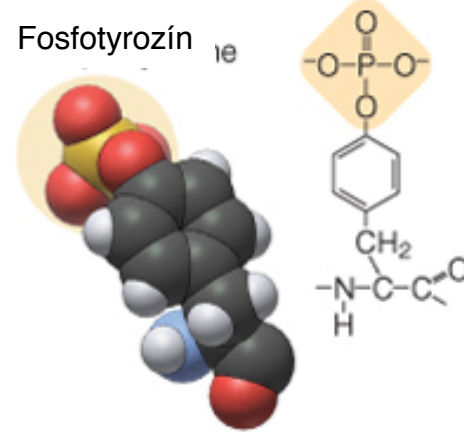
Fosfoserín ne

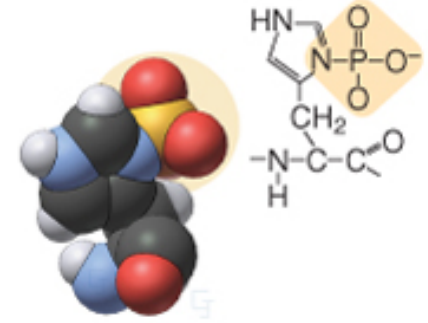
Fosfotreonín line

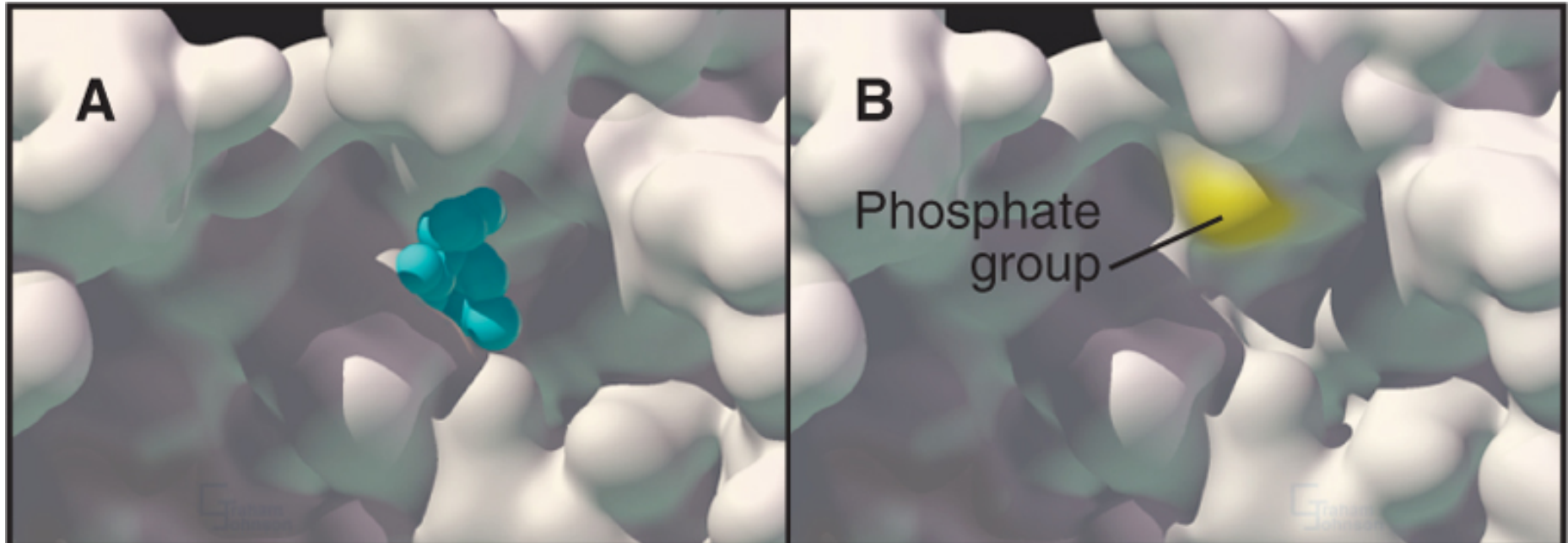
Fosfotyrozín ie

Fosfohistidín ne

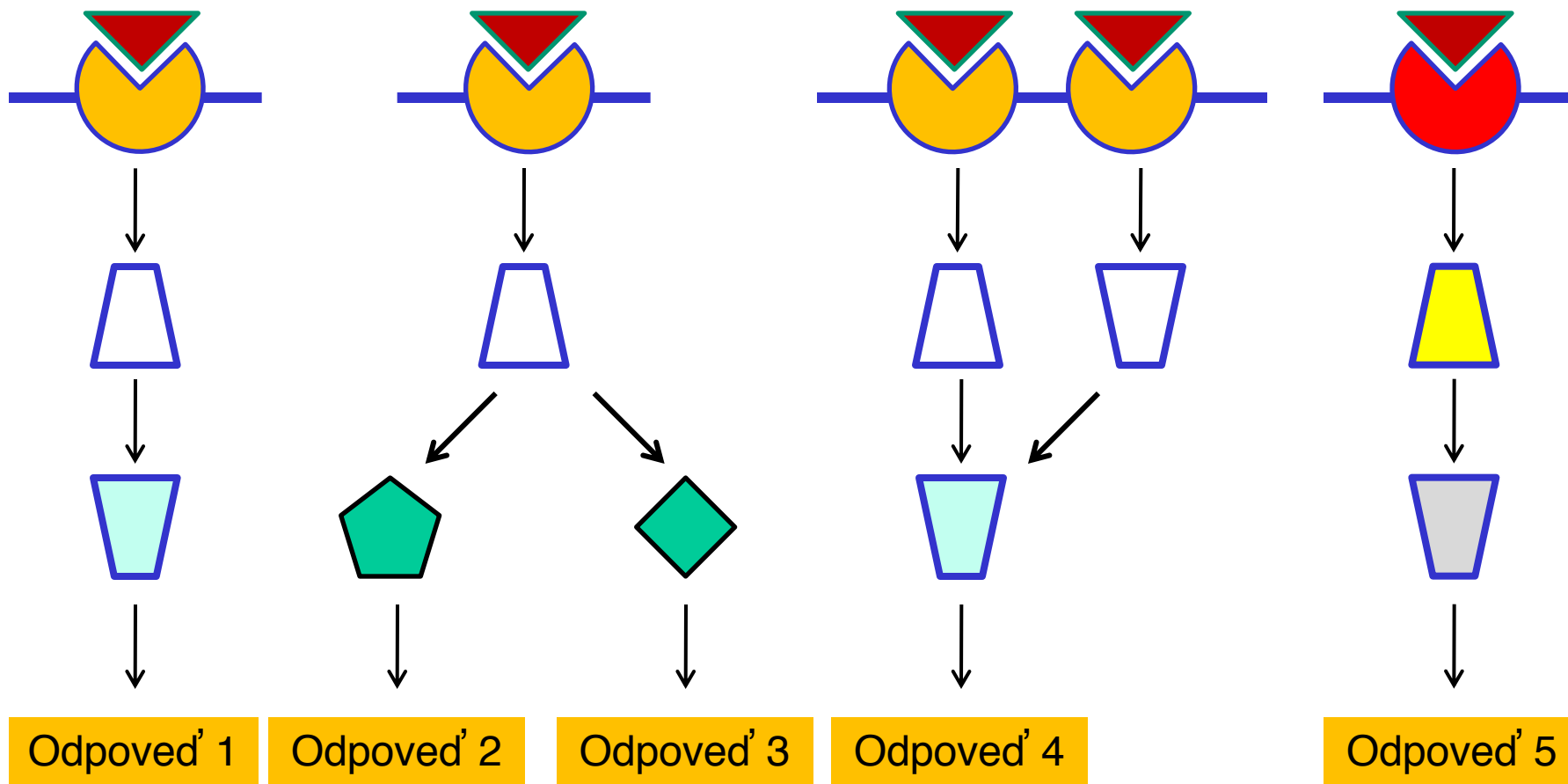

Fosforylácia môže dramaticky zmeniť biochemické vlastnosti modifikovaných proteínov

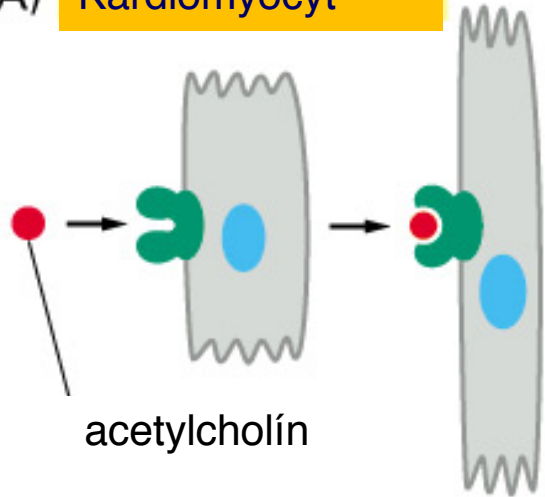
isocitrát dehydrogenáza

Jeden ligand může indukovat více typů bunkových odpovědí

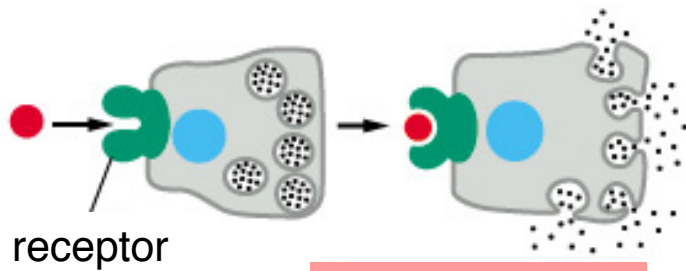
Jeden ligand môže indukovať viac typov bunkových odpovedí

(A) Kardiomyocyt

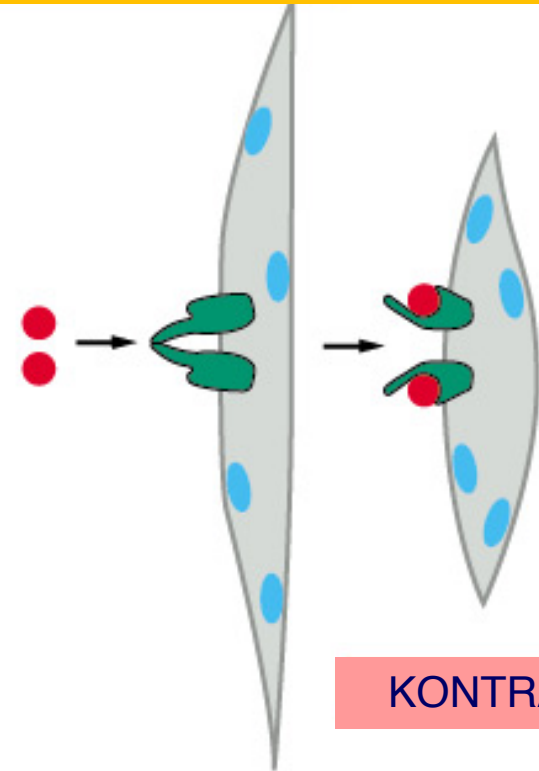
ZNÍŽENIE RÝCHLOSTI A INTENZITY KONTRAKCIE

(B) Sekrečná bunka slinnej žľazy

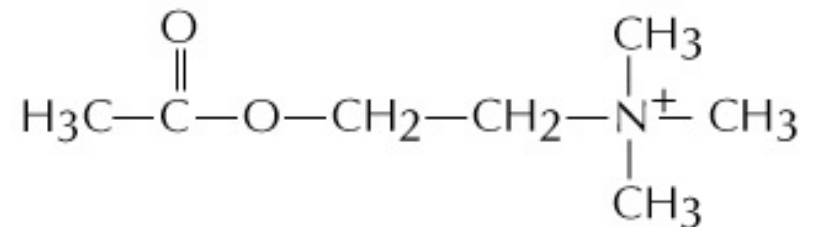
SEKRÉCIA

(C) Bunka priečne-pruhovaného svalu

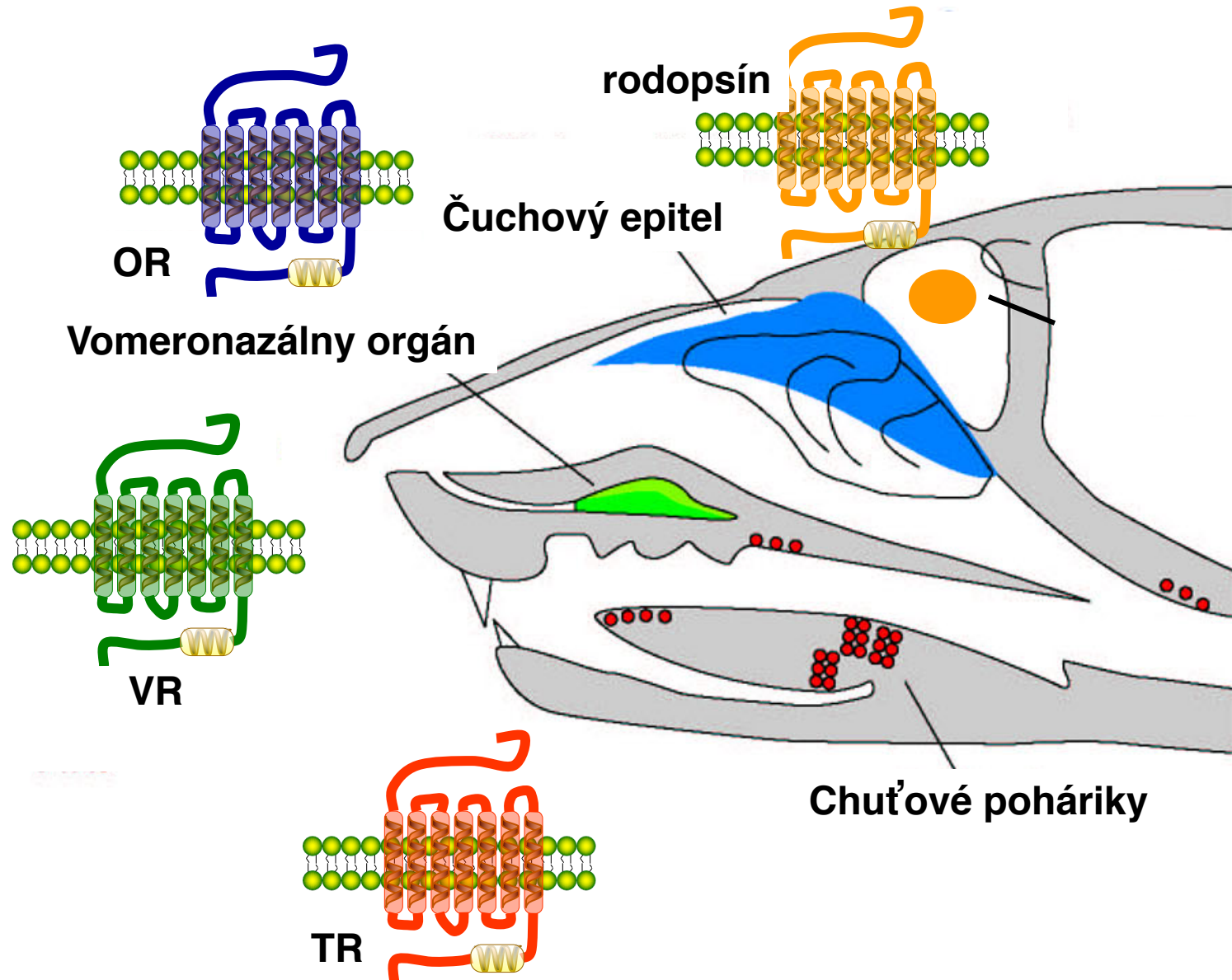

KONTRAKCIA

(D) acetylcholín

Jeden typ receptora je využívaný na rôzne účely
Príklad: svetlo, chuť, čuch

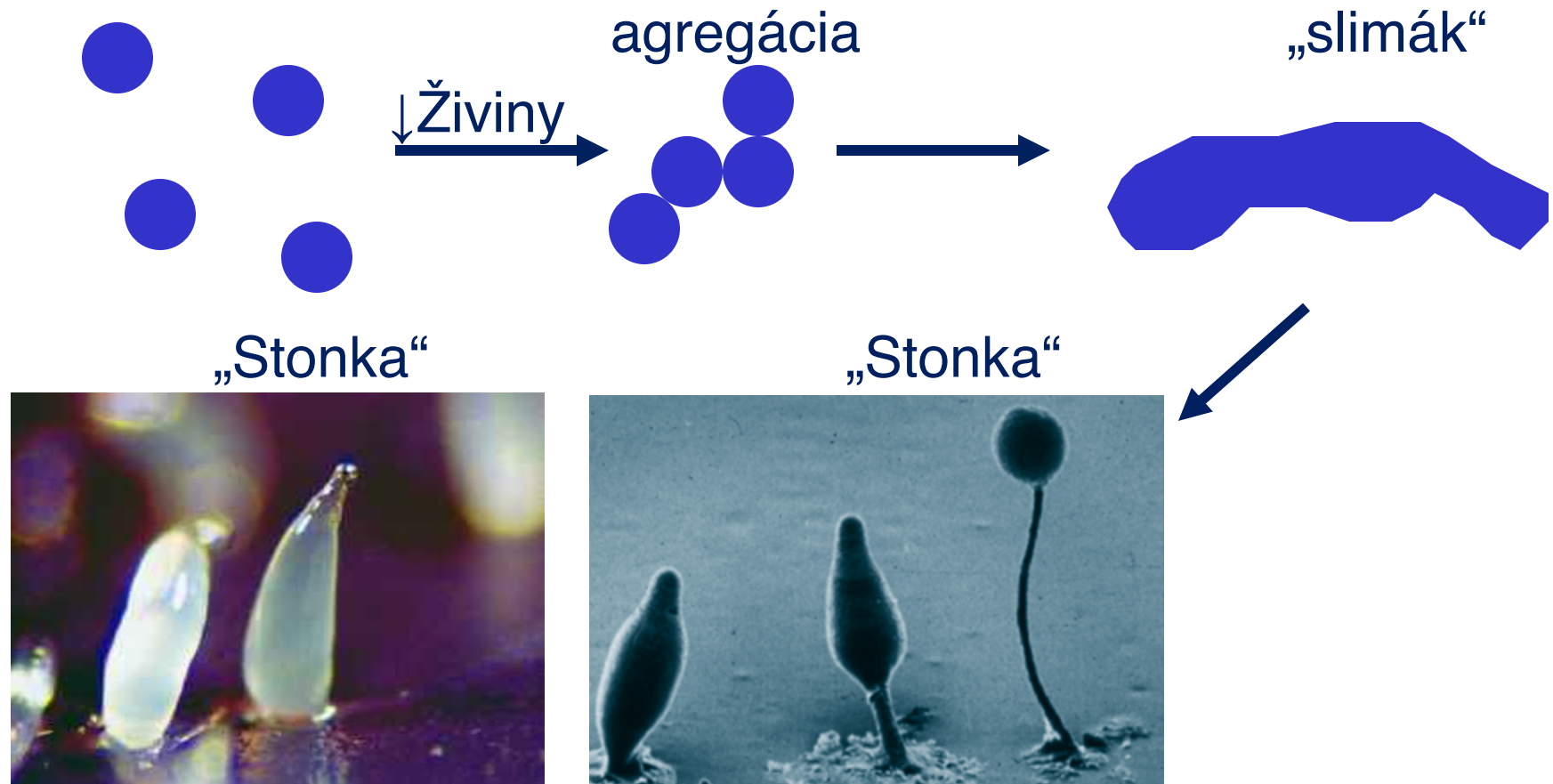

Dictyostelium discoideum –
jednoduchý model bunkovej diferenciácie

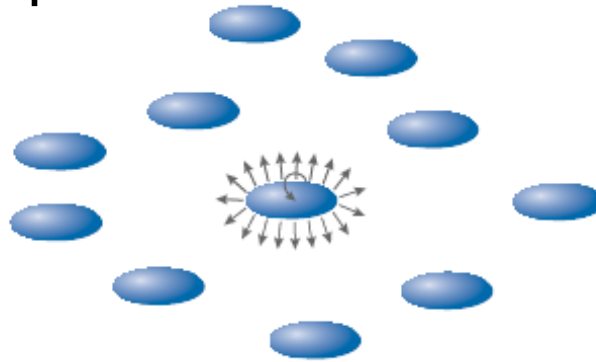

Dictyostelium discoideum – jednoduchý model bunkovej diferenciácie

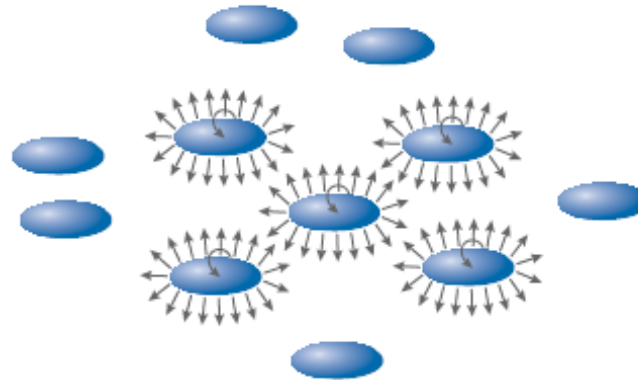

Koordinované správanie buniek u *Dictyostelium discoideum* je zabezpečené vďaka ich schopnosti merať bunkovú hustotu (*quorum sensing*)

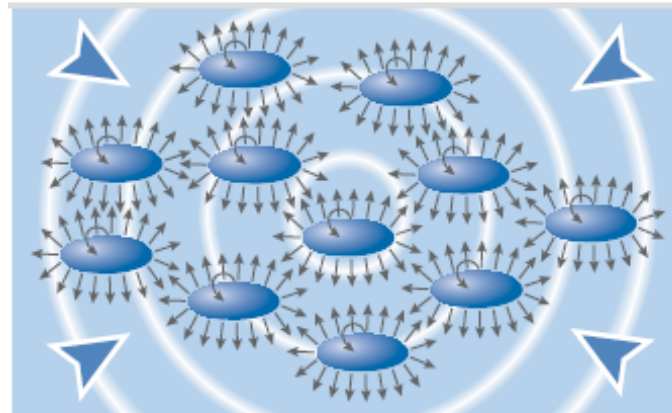
Produkcia „autoinduktora“

Indukcia odpovede susedov

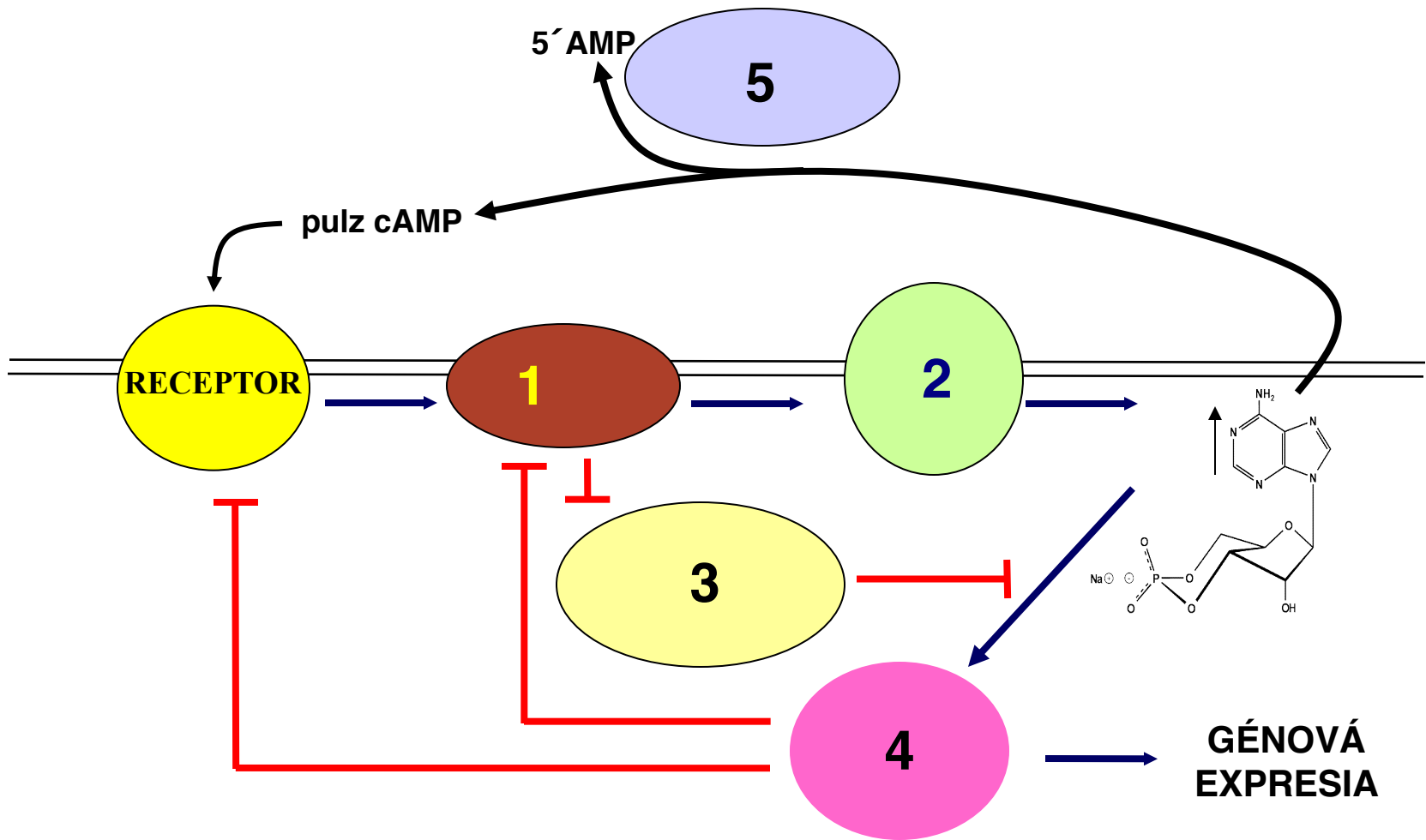

Špecifická odpoveď bunkovej populácie

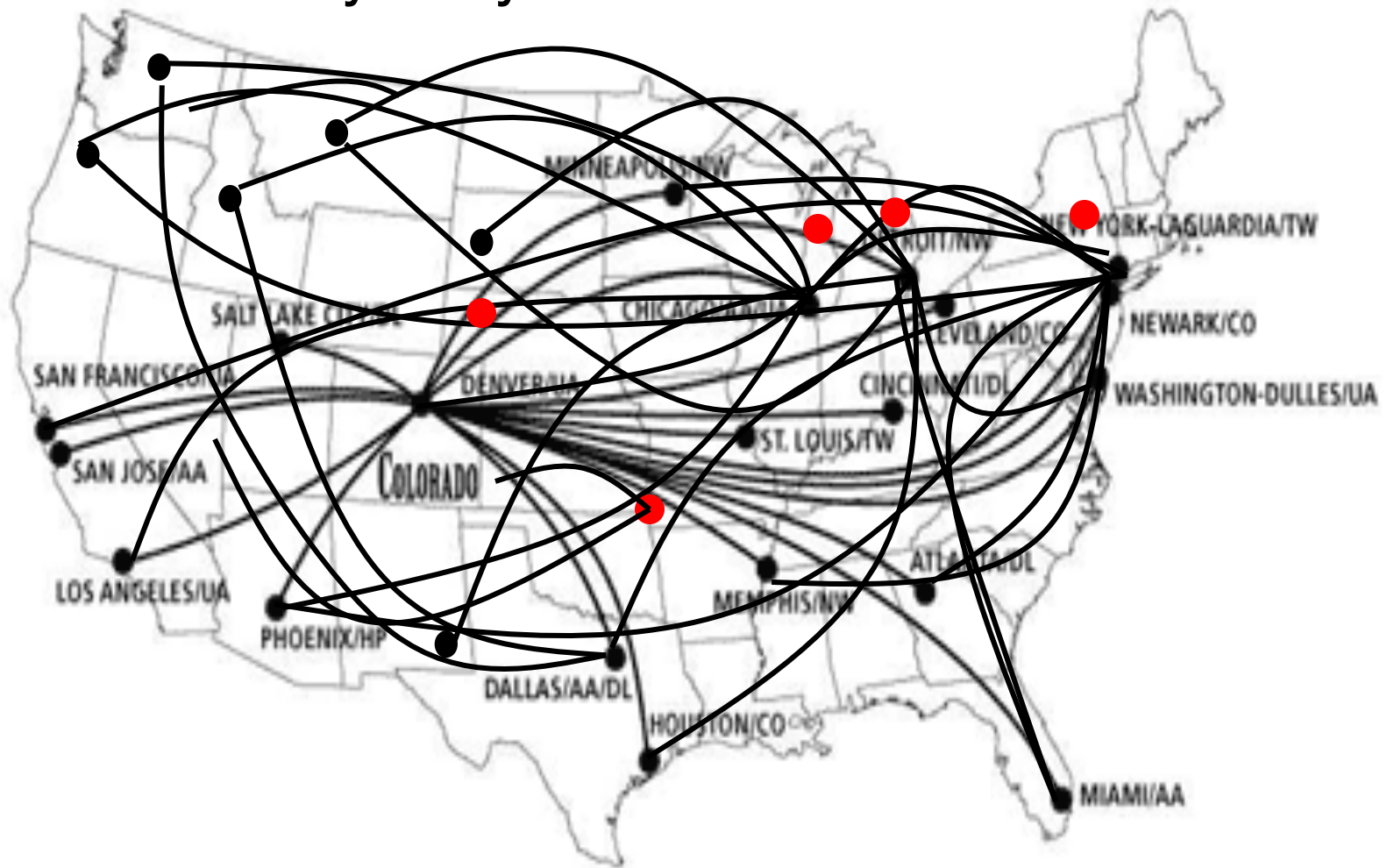

AGREGÁCIA

Signálna sieť zodpovedná za agregáciu *Dictyostelium* obsahuje niekoľko spätnoväzobných interakcií

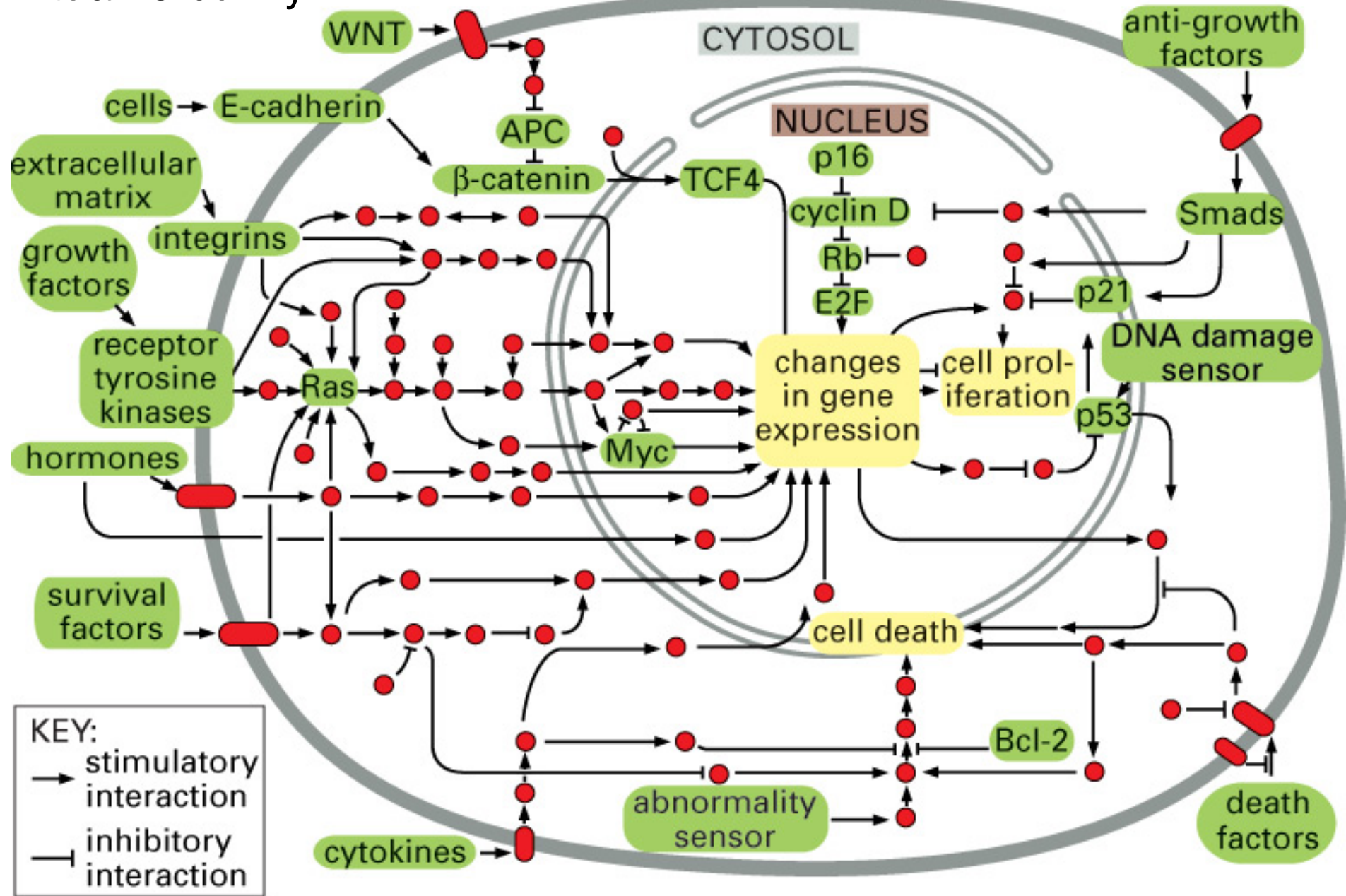

Analýza sietí je dôležitá pre detailné pochopenie fungovania zložitých systémov

Detailný popis bunkových signálnych dráh pomôže modelovať virtuálne bunky

Biológia+
+chémia+matematika+informatika

Systemová biológia

Na týchto linkách je možné pozrieť si krátke videá ilustrujúce niektoré z experimentálnych techník využívaných pri štúdiu bunkovej signalizácie:

<http://www.ibiology.org/ibioeducation/exploring-biology/cell-bio/signaling/ten-craziest-things-cells-do.html>

<http://www.cellsignal.com/contents/resources-applications-western-blotting-amp-immunoprecipitation/western-blotting-protocol-video/wb-protocol-video/>

<http://www.jove.com/video/2359/western-blotting-sample-preparation-to-detection>

<http://www.jove.com/video/3495/assaying-the-kinase-activity-of-Irrk2-in-vitro>

<http://www.jove.com/video/3203/imaging-estrogen-receptor-rat-pial-arterioles-using-digital>

<http://www.jove.com/video/51285/profiling-of-estrogen-regulated-micrnas-in-breast-cancer-cells>

<http://www.jove.com/video/51809/determination-protein-ligand-interactions-using-differential-scanning>